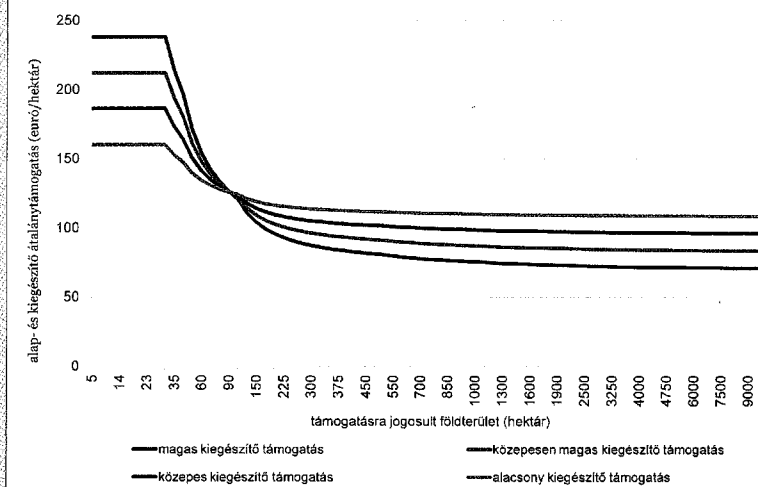

**KAP 2014–2020 közvetlen támogatások:
az egy hektárra jutó alap- és kiegészítő átalánytámogatás éves
összegének alakulása a gazdaságok által használt földterület függvényében
Magyarországon, különböző scenáriók esetében**

Forrás: Potori – Kovács – Vásáry tanulmánya

Közvetlen támogatások új rendszere

Változások az európai gabonatermelésben

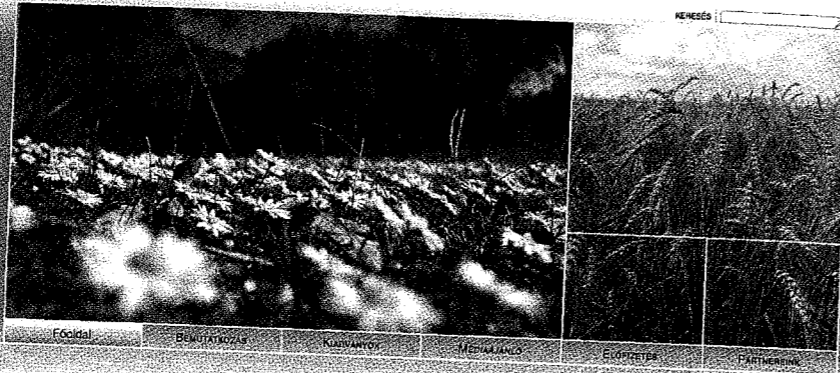
Moduláció hatásai a közvetlen támogatásokra

Versenyképesség növelése termelési rendszereken keresztül

Funkcionális tejtermékek fogyasztói megítélése

Nemzeti Parki Termék védjegy lehetséges szerepe

Kérdőíves felmérés a Gazdálkodás olvasótáborában

**Tisztelt
Látogató!**

Üdvözlöm honlapunkon, mint a VM Vidékfejlesztési, Képzési és Szaktanácsadási Intézet (VM VKSZI) főigazgatója és a Vidékfejlesztési Minisztérium (VM) által alapított tudományos lapok kiadója.

A VM döntése alapján 2012. január 1-jéti kilenc agrárszaklap kiadása került a VM VKSZI-hoz. Arra törekszünk, hogy ezek a folyóiratok továbbra is az agrártudományok színvonalas fórumai legyenek és biztosítsák a tudományos műhelyekben, mére. Az említtett lapcsalád mellett intézetünk adja ki a *A falu* című folyóiratot és a *Magyar Vidéki Műzium* magazint is, amelyek főként a vidékfejlesztés aktuális kérdéseit és eseményeit mutatják be évszakszámként megjelenéssel.

Intézetünk tevékenységében a vidékfejlesztés területén kiemelt jelentőségű az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) és a Darányi Ignác Területi Kommunikációs Feladatok elvégzése. Ebben jelentős szerepet kap különböző rendezvények, fórumok és továbbképzések szervezése és lebonyolítása. Igen fontos ezen felül, hogy a vidékfejlesztésben a LEADER helyi akciócsoportokkal kapcsolatban folyamatos monitoring tevékenységet végzünk. Ennek eredménye reményeink szerint, hogy az akciócsoportok munkája, valamint a vidékfejlesztés megítélése is javul országos és európai szinten egyaránt.

1121 Budapest, Párizs u. 7. | Telefon: +36-1-4650100 | E-mail: info@agrariapok.hu | Fax: +36-1-3628140

www.agrariapok.hu

TARTALOM

TANULMÁNY

Potari Norbert – Kovács Máté – Vásáry Viktória: A közvetlen támogatások új rendszere Magyarországon 2014–2020 között: kötelező elemek és a döntéshozók mozgásteret 323

Fehér István – Kiss István: Változások az európai gabonatermelésben 2000 és 2010 között 333

Vásáry Miklós: A moduláció magyarországi alkalmazásának várható hatása a közvetlen támogatásokra – Modellszámítások a 2012. támogatási év értékei alapján 344

Erdeiné Késmárki-Gally Szilvia – Fenyvesi László – Mondovics János: A magyarországi agrártermelés versenyképességének növelése termelési rendszeren keresztül 356

Sebesy Zsanett – Tenk Antal – Sántha Tamás: A funkcionális tejtermékek fogyasztói megítélése regionális összehasonlítás tükrében 366

Benedek Andrea: Egy speciális védjegy, a Nemzeti Parki Termék védjegy lehetséges szerepe fogyasztói felmérés eredményei alapján 376

VITA

Fehér András – Szabó G. Gábor – Szakály Zoltán: Online kérdőíves felmérés a Gazdálkodás olvasóinak és szerzőinek körében 389

KRÓNIKA

Tenk Antal: „Hensch Árpád nyomdokain” – A Gazdálkodásban publikált PhD-hallgatók és kutatók III. konferenciája 400

Jámbor Attila: A Magyar Agrárközgazdaságtudományi Egyesület (MAKE) második konferenciájának összefoglalója 402

Fehér István: Emlékezés Alain Pouliquen francia agrárközgazdászra, az INRA kutató igazgatójára és professzorára 406

Tisztelt leendő Szerzőtársak! 332

Előfizetési felhívás 415

Summary 409

Contents 414

Tisztelt leendő Szerzőtársak!

A folyóirathoz beküldendő kéziratok elkészítéséhez segítségképpen közöljük azokat a szempontokat, amelyeket a tanulmányok lektorálásakor a bírálóknak vizsgálniuk kell.

Tartalom, mondanivaló (kifejtős válaszok):

1. Van a tervezetnek érdemi mondanivalója?
2. A tervezet mondanivalója összhangban van a címmel?
3. A tervezet szerkezete áttekinthető és logikus felépítésű?
4. A tervezet bevezető összefoglaló részében megfogalmazott állítások megfelelnek a tudományos közleményektől elvárható követelménynek?
5. A tervezet tartalmi része megfelelően alátámasztja az összefoglaló részben megfogalmazott tudományos állításokat?

Módszer, forma (igen, nem, részben válaszlehetőségek):

1. A szerzők a kutatási témához kapcsolódó mérvadó szakirodalmat feldolgozták és azt megfelelő módon interpretálták?
2. A szakirodalmi hivatkozások megfelelőek?
3. A felhasznált adatbázis megfelelő a kutatás célkitűzéseinek eléréséhez és/vagy a hipotézisek teszteléséhez?
4. A szerzők a kutatáshoz megfelelő elemzési, modellezési stb. módszertani eszközöket alkalmaztak?
5. A szerzők következtetései logikailag, illetve egzakt módon kellően alátámasztottak?
6. A táblázatok és ábrák kellően segítik a mondanivaló megértését?
7. A szöveg, illetve a táblázatok és az ábrák aránya megfelelő?
8. A szerzők az egyes szakkifejezéseket helyesen használták?
9. A táblázatok és az ábrák címei és forrásai megfelelően vannak feltüntetve?
10. A mértékegységek használata megfelel a nemzetközi előírásoknak?
11. Számot tarthat a téma nemzetközi érdeklődésre?

Változások az európai gabonatermelésben 2000 és 2010 között

FEHÉR ISTVÁN – KISS ISTVÁN

Kulcsszavak: EU-27, gabonaszektor, termésmennyiség, intervenció ár, intervenció készletek.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Az EU-27 gabonatermesztésbe vont területei enyhe csökkenést mutatnak a 2000 és 2010 közötti időszakban, ennek a csökkenésnek a háttérében főként a repce mint olajos növény felfutása áll. A területi csökkenés ellenére a megtermelt gabonamennyiség szinten maradt, azonban kisebb-nagyobb ingadozások az évszámok miatt tapasztalhatók. A megtermelt mennyiség stagnálásának oka a termésátlagok növekedésére vezethető vissza. A növekedés a biológiai alapok javulásával magyarázható, nem pedig a műtrágya-felhasználás növekedésével. Az Európai Unió intervenció szabályai többször változtak a vizsgált időszakban. A módosítások nélkül az intervenció rendszer fenntarthatatlanná vált volna. Az intervenció szabályok megváltoztatása az EU belső árait közelítette a világpiaci árakhoz. Természetesen nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy a szabályok megváltozása óta a gabonaárak szintje szinte minden évben meghaladta az intervenció rendszerben elérhető felvásárlási árat, és ebből kifolyólag szinte megszűnt az igény az intervencióra.¹

1. BEVEZETÉS

A világon jelenleg mintegy 1500 millió hektár termőterület áll mezőgazdasági művelés alatt. Ennek a területnek közel 44-47%-át a gabonafélék foglalták el 2000 és 2010 között. Az adott időszakban a gabonánövények vetésterülete lassú növekedést mutat: míg 2000-ben 672,9 millió hektáron, 2010-ben már 693,7 millió hektáron termelték ezeket (FAO, 2013). Ezzel egyidejűleg megállapítható, hogy globálisan a gabonaféléken belül három növény dominál: a búza, a kukorica és a rizs. Ennek a három növénynek a termőterülete szintén növekedést mutat az adott időszakban. A három domináns gabonaféléből kettőnek

a területe nemcsak abszolút értékben nőtt, hanem a gabonákon belül arányaiban is növekedés tapasztalható 2010-re a 2000-es évhez képest. A kukorica az összes gabonaterületből arányát 20,36%-ról 23,65%-ra növelte a vizsgált időszak végére, míg a rizs szintén pozitív változást ért el és 22,89%-ról mintegy 23,52%-os arányt ért el 2010-re (FAO, 2013). A búza termőterületének arányát tekintve tapasztalható némi stagnálás a vizsgált időszakban, aránya mindvégig közel 31-32% körül alakult a gabonaféléken belül. Abszolút értékben kifejezve azonban mindhárom domináns gabonaféle termőterülete nőtt az adott időszakban, a legmarkánsabb növekedést a kukorica tud-

¹ „A kutatás az Európai Unió és Magyarország támogatásával a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretei között valósult meg.

hatja magáénak: míg 2000-ben 137 millió hektáron, 2010-ben már 164 millió hektáron termelték (FAO, 2013). A kukorica-termesztésbe vont területek növekedése globális viszonylatban tovább folytatódik, hiszen 2011-ben már 170 millió hektáron termelték a világon. A rizs termőterülete a vizsgált időszakban 154-ről 164 millió hektárra, míg a búzáé 215-ről 220 millió hektárra nőtt (FAO, 2013).

A világ gabonatermesztésbe vont területeinek 46-48%-a Ázsiában, közel 17-18%-a Amerikában, 16-18%-a Európában, 13-16%-a Afrikában, míg 2,5-3%-a Óceániában és Ausztráliában volt található az adott időszakban. A megtermelt mennyiség alakulását tekintve a sorrend szintén hasonlóan alakult a kontinensek között: 2000–2010 között a megtermelt gabona 47-50%-át Ázsiában, 23-26%-át Amerikában, 18-22%-át Európában, 5-7%-át Afrikában, míg 1-2%-át Óceániában és Ausztráliában állították elő (FAO, 2013).

Európa a sorrendben csak a harmadik helyet érte el, azonban Európán belül különbséget kell tenni Európai Unión belüli és azon kívüli termelés között. A különbségtétel jelentőségét bizonyítja, hogy az EU-27 gabonatermő területeit tekintve globálisan, az országok rangsorában a 3., illetve a 4. volt 2000 és 2010 között. Azonban termésmennyiségi rangsor alapján az EU-27 gabonatermelése a világon – Kína és az USA mögött – a harmadik. Az EU-27 a világ gabonatermesztésbe vont területeiben 8,18-9,25% közötti arányt képviselt 2000 és 2010 között, az előállított gabonamennyiséget tekintve pedig ez az arány némiképp magasabb, hiszen az összes gabonamennyiség 11,12-14,27%-át az EU-27 tagországaiban állították elő az adott időszakban (FAO, 2013). A fentiekre tekintettel, a jövőre nézve hasznos és tanulságos lehet az EU-27 gabonatermelését, illetve annak változásait kiértékelni, amire jelen tanulmány tesz kísérletet.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

Jelen tanulmány alapvetően szekunder kutatómunkán alapszik, melynek elkészítésekor nagyrészt a FAO és FAPRI nemzetközi statisztikai adatbázisokra támaszkodtunk, ezekből nyertük ki a gabonatermelésbe vont területtel, termésmennyiséggel, valamint termésátlaggal kapcsolatos információkat, melyeket makrogazdasági szintű elemzésekhez használtunk fel az EU-27 vonatkozásában. Fentiekén kívül figyelembe vettük még más szerzők műveit, illetve a benchmarking elveit követve alkalmaztuk a mások által már a tudományágban, valamint az adott kutatási területen is meghonosított jó gyakorlatokat, módszereket, megállapításokat.

A kutatómunka során az európai gabonatermelés változási trendjeit tekintjük át, mely esetben az európai gabonatermelés alatt az EU-27 gabonaszektorát értjük. Az európai szintű értékelés során EU-27-en kívüli országok is figyelembe vehetők lennének, azonban az egyes uniós intézkedéseknek az EU-27 országokra gyakorolt egységes hatása miatt a tagállamok jövőbeni együttes potenciálja következtében szükséges ezen országokat közösen vizsgálni. A gabonaféléken belül a takarmánykukorica, búza, árpa ágazatokat vizsgáltuk kiemelten a 2000 és 2010 közötti időszakban, emellett – igaz csak aggregált formában, de – kitértünk az egyéb gabonafélékre is.

Célkitűzőként fogalmaztuk meg az EU-27 országok esetében elérhető statisztikai adatok alapján az EU-27 gabonaszektoráról leíró elemzés elkészítését. Hipotézisünk, hogy az EU-27 gabonatermelésében a termelésbe vont területek tekintetében jelentős változás nem, de némi mérséklődés mégis bekövetkezett a 2000–2010 közötti időszakban, azonban ez a területi csökkenés lassú, ámde folyamatos termésmennyiségbeli növekedéssel párosult. A növekedés oka alapvetően a gabonaszektor termelési

színvonalának emelkedésével magyarázható, ami a termésátlagok növekedést mutató trendjére vezethető vissza.

Az Európai Unió intervenciós gabonakészleteit tekintve hipotézisünk, hogy az intervenciós szabályok változtatása uniós aspektusból szükséges volt, mert változtatás nélkül a rendszer fenntarthatatlanná vált volna, megítélésünk, hogy a változtatások a rendszer vonatkozásában eredményesek voltak, mivel a termelői jövedelmekre – a magasabb árak miatt – pozitív hatással bírt, továbbá erősödött a termelők alkalmazkodása a piaci változásokhoz.

A hipotéziseinkhez a válaszkéréses feladataként az elemzések elkészítéséhez szükséges adatok komplexitásra törekvő szekunder összegyűjtését és rendszerezését, valamint ezek elemzését rendeltük. Az elemzés során kitértünk az esetleges uniós intézkedések hatásaira is. Ahol nem áll módunkban közvetlen statisztikai adatbá-

zisokból adatokat kinyerni, ott más szerzők munkáira támaszkodtunk.

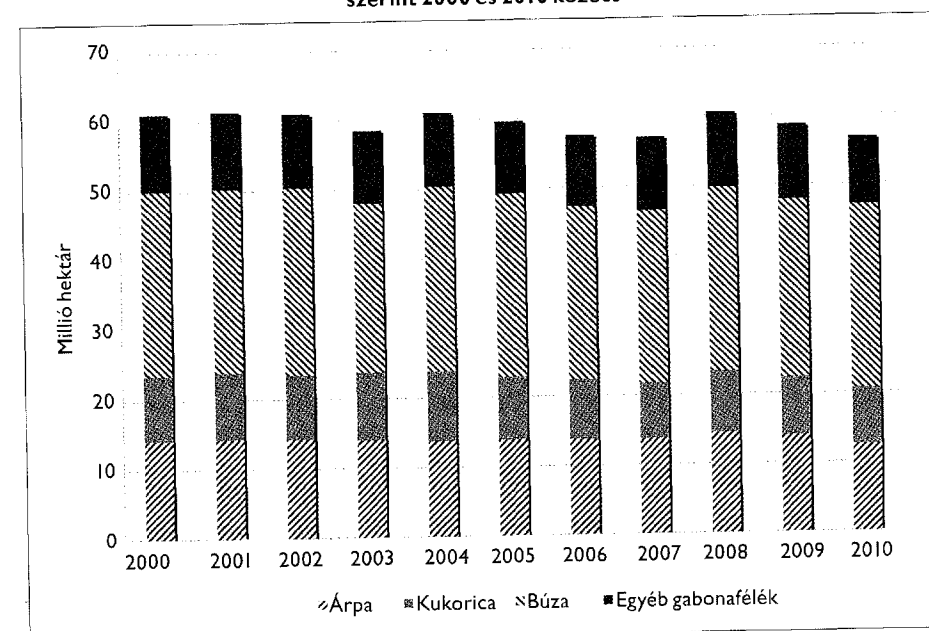
3. EREDMÉNYEK

3.1. Az EU-27 gabonatermelésének területi, mennyiségi alakulása

Az EU-27 gabonatermesztésbe vont területeit tekintve a 2000 és 2010 közötti időszakban enyhe csökkenés állapítható meg 2000-hez képest (1. ábra). A búza területe mindvégig stagnált a vizsgált időszakban, azonban az árpa és a kukorica vonatkozásában némi visszaesés tapasztalható.

A gabonaterületek 2000 és 2002 között egyértelmű stagnálást mutatnak, 2003-ban tapasztalható némi visszaesés, azonban 2004-ben a gabonatermesztésbe vont területek szintén a korábbiaknak megfelelően alakultak. Az enyhe területi visszaesést igazolja, hogy 2005 és 2010 között egyedül 2008-ban volt a gabonafélék vetésterülete 60 millió hektár felett az EU-27-ben, ek-

1. ábra
Az EU-27 gabonatermő területeinek alakulása és megoszlása a fontosabb gabonafélék szerint 2000 és 2010 között

Forrás: FAO-adatok alapján saját szerkesztés, 2013

kor megközelítette a 60,5 millió hektárt. Azonban 2005, 2006, 2007, 2009 és 2010 tekintetében 56,7-59,6 millió hektár között változott a gabonafélék vetésterülete az EU-27-ben. Valószínűsíthetően azért emelkedett 2008-ban a korábbi szintre a gabonafélék termőterülete, mert a 2007-es globális aszály következtében kialakult tőzsdei manipulációk miatti magas gabonára újra vonzóvá tették a termelők számára a gabonatermelést.

A vizsgált időszakban a gabonafélék területe alapvetően visszaesett, azonban a visszaesés mögött az olajos növények termelésének felfutása állt, azokon belül is a repce jelentősége nőtt meg az EU-27-en belül, amit 2000-ben 4,1 millió hektáron, míg 2010-ben már 7,07 millió hektáron termeltek. A napraforgó és más olajos növények vonatkozásában nem tapasztaltunk ehhez hasonló nagymértékű változást. A repce felfutásában komoly szerepet játszott a repcetermesztés technológiájában a biológiai alapok javulása, mely elsősorban a megjelenő hibrid repcéknek köszönhető. A korábbi repcékkel szemben a hibrid repcék gyorsan teret hódítottak a termesztéstechnológiában. Saját gyakorlati tapasztalatok alapján elmondható, hogy a hibrid vetőmagok a stabil termésbiztonság és magasabb termésátlagok mellett kisebb kockázatot, valamint magasabb jövedelemtermelő képességet biztosítanak egyidejűleg a termelők számára. Természetesen a fentiek túl megkérdőjelezhetetlen szerepe volt még az EU biodízel-bekeverési direktívájának is (EK, 2003), melynek következtében biztos felvevőpiaca alakult ki a repcének. A fentiek együttes hatásának pedig egyenes következménye lett, hogy a repce termelése vonzóvá vált a termelők számára. A növények ugyanazon területekért versenyeznek egymással, ezért a termelés fázisában a gazdasági racionalitás érvényesülése miatt érthető a gabonafélék területi visszaesése.

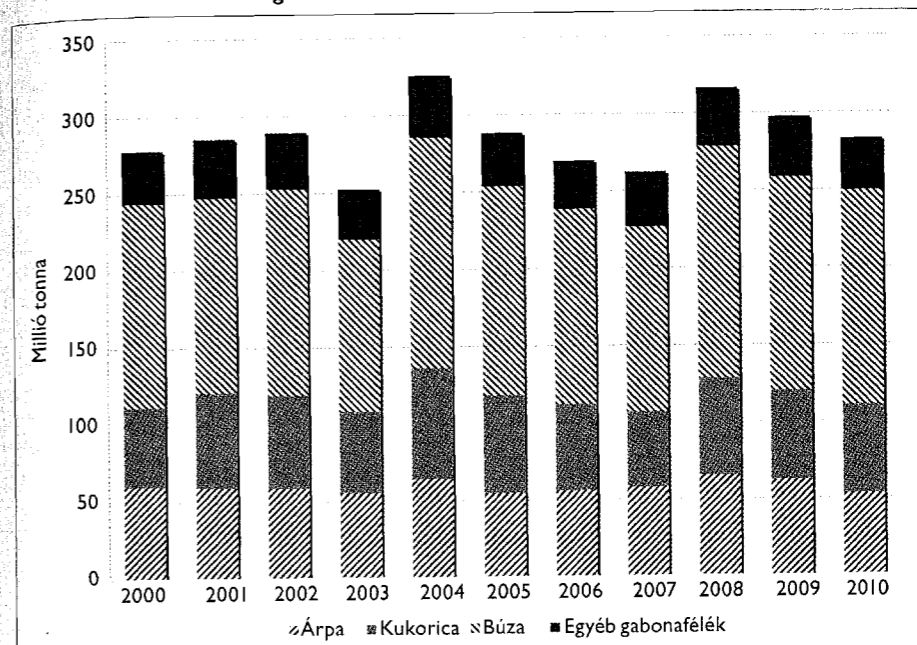
Az EU-27 által előállított gabonamenny-

iség még a területi csökkenés ellenére is szinten maradt (2. ábra). Az egyes évek közötti eltérések az évszázathatásra vezethetők vissza. A teljes vizsgált időszakban a legkevesebb előállított gabona 2003-ban volt, ami nem meglepő a 2003-as termelési év időjárási körülményeit ismerve. Személyes meggyőződésünk és tapasztalataink alapján állítjuk, hogy ez az év volt az elmúlt évtized talán egyik legsúlyosabb aszályával sújtott esztendeje. Az aszály nemcsak egy-egy országot érintett ebben az évben, hanem globális kiterjedésű volt, és az EU-27 országokat kevés kivétellel egyaránt érintette. Azonban a 2003-ban kieső termésmennyiséget a 2004-es termelési év teljes egészében kompenzálta, hiszen 2004 már csapadéokban gazdag, elemi csapásoktól túlnyomórészt mentes esztendő volt, melynek következménye a rekord nagyságú betakarított termésmennyiség. A megtermelt mennyiség szempontjából 2005–2006 kedvező évek voltak, a minimális csökkenés az ezen években tapasztalható területi csökkenésre vezethető vissza (1. ábra).

Mennyiségi szempontból a másik mélypont a 2007-es év volt, azonban ennek a csökkenésnek az oka már nem a területi visszaesésben keresendő, hanem a termésátlagokban bekövetkezett töréspontnak, mely a kedvezőtlen időjárású évszázatra vezethető vissza. 2007-ben globális kiterjedésű aszály lépett fel, melynek következménye a megtermelt mennyiségben előállott negatív irányú változás, azonban a csökkenés nem volt olyan mértékű, mint például 2003-ban. A kieső termésmennyiség jelentőségét akkor a piac, főleg a tőzsdei spekulánsok túlreagálták, és 2007/08-ban árbuborékok alakultak ki a globális terménypiacon (Kovács et al., 2009).

A növekvő kereslet következtében az árak korábban nem látott mértékben nőttek. A gabonatermelés szempontjából nem önellátó országok meglehetősen komoly raktárkészleteket halmoztak fel. Ezen tényezők együttes hatásának következtében, mint

2. ábra
Az EU-27 gabonatermelésének mennyiségi alakulása és megoszlása a fontosabb gabonafélék szerint 2000 és 2010 között

Forrás: FAO-adatok alapján saját szerkesztés, 2013

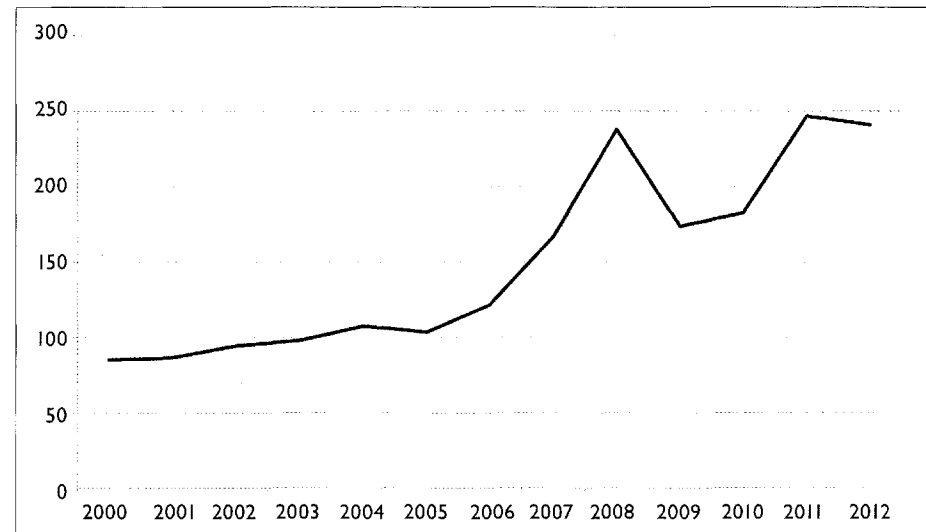
ahogy azt már korábban is említettük, a gabonatermő terület az EU-27-ben is nőtt, hiszen a termelők számára vonzóbb lett a kisebb kockázatú gabonafélék termelése (1. ábra). Ennek megfelelően 2008-ra az előállított gabonamennyiség is nőtt, azonban ez a pozitív irányú változás nemcsak a területi növekedésre, hanem a 2008-as kedvező évszázatra is visszavezethető. A gabona termésátlagok 2008-ban újra rekordközeliek voltak, mely szintén közrehatott abban, hogy ebben az évben megtermelt gabonamennyiség megközelítette a 2004-es év rekordtermését. Azonban a fentiekre tekintettel szeretnénk megjegyezni, hogy hibás volt az a termelői szemlélet, hogy a 2007/08-as rekordárak miatt növelték a gabonafélék vetésterületét a 2008/09-es évre, hiszen ilyen szempontból nem az a lényeg, hogy most mi van a tőzsdén, vagy például két hónappal ezelőtt mi volt, hanem az, hogy mi várható a közeljövőben. Akkor

is sejthető volt, hogy a 2007/08-as év kínálati-keresleti viszonyai és rendelkezésre álló készletei mögött tőzsdei spekulációk, „láthatatlan kezek” állnak, hiszen a kieső termésmennyiség alapján biztosan megállapítható volt, hogy a gabonafélék némiképp túlárastak. Ebből pedig már akkor is látszott, hogy az árbuborék előbb vagy utóbb „ki fog durranni” (3. ábra).

A 2009-es és 2010-es években csökkenő a tendencia a gabonafélék termelésében, ami érthető is annak tükrében, hogy a 2008-ban betakarított rekordközelű termésmennyiség eléggé „nyomta” a piacot, a termények árai pedig nagyon komoly zuhanáson mentek keresztül 2008-ban. Ennek következtében a termelők is csökkentették a gabonafélék arányát a gazdaságuk vetés-szerkezetében (1. ábra), másrészt a 2008-as év termésátlagaitól elmaradt a 2009-es és 2010-es esztendő egy hektárra vetített átlaghozama.

Gabonaárindex alakulása 2000 és 2012 között
(2002–2004 = 100)

3. ábra

Forrás: FAO Prices Index, 2013

3.2. Az EU-27 gabonatermelésének színvonala

Az EU-27 gabonatermelésének termésmennyisége – eltekintve a különböző évszaktokból fakadó hozamingadozástól – összességében még a területi csökkenés ellenére is szinten maradt a teljes vizsgált időszakban, aminek oka pedig a termelési színvonal emelkedésében keresendő, melynek következménye a teljes vizsgált időszakban a termésátlagok növekvő trendje (4. ábra).

A termésátlagok vonatkozásában elmondható, hogy az EU-27 termelési színvonala meghaladja a világ átlagos színvonalát, ami jól tetten érhető a termésátlagokban. „A kukorica globális szintű termésátlaga 4-5 tonna körül ingadozott hektáronként a 2000 és 2010 közötti időszakban. A globális szintű termésátlagokhoz képest az EU-27 kukorica termésátlaga jobbnak mondható, ugyanis 2000 és 2010 között az EU fajlagos hozamai kukoricából 5,5 és 7,1 tonna körül mozogtak. Azonban a termésátlagok tekintetében az egyes tagállamok közötti

eltérések jelentősek, hiszen 2003-ban FAO adatok szerint Litvánia kukorica termésátlaga 1 tonna volt hektáronként, míg ezzel szemben 2002-ben a holland átlag 13,3 tonna/hektár volt. Nyilván a különbségek kialakulását illetően nem kérdéses, hogy azokhoz az egyes országok eltérő klimatikus adottságai, valamint a szélsőséges időjárású évszaktok is hozzájárultak. Azonban önmagában véve nem lehet mindent kizárólagosan az időjárásra fogni, számos esetben sok múlik azon, hogy azt az adott növényt milyen kondícióban érik a szélsőségek” (Kiss – Kiss, 2013).

Várhatóan a termésátlagok növekedése a jövőben is folytatódni fog, hiszen az EU-27-ben tapasztalható trend mind a három, jelen tanulmányban kiemelten vizsgált gabonanövény vonatkozásában növekvő. Azonban ezzel egyidejűleg elmondható az is, hogy a termésátlagok tekintetében tapasztalt növekedés nem az EU-27 sajátossága, hanem világméretű tendencia. A búza termésátlagok kapcsán Kiss és Bencze megállapította, hogy a világszerte

3.3. Az Európai Unió helyi gabonaárjai és a világgiazi árak viszonya, az intervenciók készletek és árak alakulása 2000 és 2010 között

A Közös Agrárpolitikában meglévő belső piacvédelmi intézkedések miatt az EU helyi gabonaárjai és a világgiazi árak 2000-re meglehetősen elszakadtak egymástól, és az EU gabonaárjai és a világgiazi árak közötti összefüggés meglehetősen gyengült (1. táblázat).

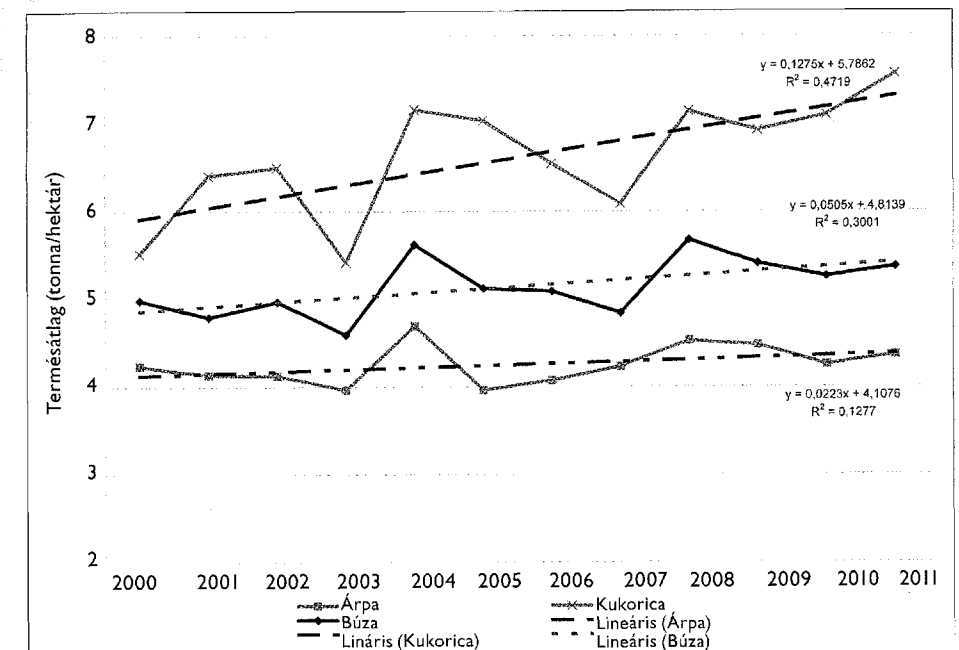
Az intervenciók szabályok megváltoztatása következtében a két ár közötti korreláció jelentős mértékben nőtt 2000 és 2010 között, azonban az EU egységes piacának ára és a világgiazi referenciaárak közötti különbség majdhogynem konstans volt a teljes vizsgált időszakban. A búza ára alacsonyabb volt, ezért a többlet is negatív, és ez a különbség csak tovább nőtt az időszak

az 1990-es évekbeli 2,56 t/ha-ról 2009-re 3,02 t/ha-ra növekedett (Kiss – Bencze, 2012), továbbá az előrejelzések szerint a búza termésátlaga világviszonylatban 2025-re eléri a 3,3 tonnát hektáronként (FAPRI, 2012).

Elsőre azt hihetnénk, hogy az EU-27 termésátlagainak növekedése mögött az intenzifikáció áll, amit a műtrágya-felhasználás emelkedésével értek el. A tények ezzel szemben azt mutatják, hogy a műtrágya-felhasználás 2010-re a 2000-es bázisévhez képest az LMC International szerint csökkent (LMC International, 2012). Noha a csökkenés okai inkább a magas műtrágyaárak voltak, nem pedig a Közös Agrárpolitika intézkedései. A termésátlagok növekedését inkább a vetőmagok jobb megválasztása, illetve a biológiai alapok javulása okozta (LMC International, 2012).

Az árpa, a kukorica és a búza termésátlagának és trendjének alakulása a 2000 és 2011 közötti időszakban az EU-27 országokban

4. ábra

Forrás: FAO-adatok alapján saját szerkesztés, 2013

I. táblázat
Korreláció a világszintű és az EU helyi gabonaárak között²

(M. e.: euró/tonna)

	2000–2003	2004–2006	2007–2010
Búza			
Az EU árszínvonal	112,7	111,9	158,4
Az EU-s és a világszintű ár közötti áreltérés	-10,1	-7,4	-13,9
Korreláció az árak között	-7,3%	77,7%	92,5%
Árpa			
Az EU árszínvonal	114,8	111,7	148,2
Az EU-s és a világszintű ár közötti áreltérés	7,9	32,8	32,7
Korreláció az árak között	-12,1%	62,1%	88,5%
Kukorica			
Az EU árszínvonal	131,7	133,1	167,9
Az EU-s és a világszintű ár közötti áreltérés	32,4	44,5	30,8
Korreláció az árak között	-34,4%	83,8%	49,9%

Forrás: Agriculture & Horticulture and Development Board (HGCA)³, UK In: LMC International, 2012

harmadik szakaszában. Azonban a korrelációt tekintve annak mértéke a harmadik időszakban már 92,5%, míg 2000–2003 között csak -7,3% volt.

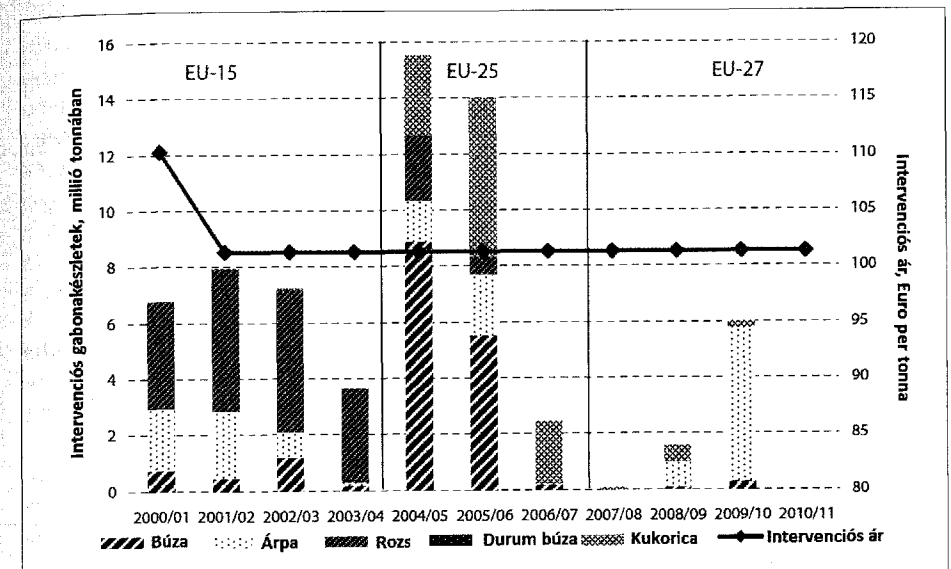
Az árak közötti összefüggés 2004-től erősödött meg, ennek oka pedig az intervenciók szabályok megváltoztatása volt. Az intervenciók árát az AGENDA 2000 csökkentette még 2000/01-ben 119,19 euró/tonnáról 110,25 euró/tonnára, majd 2001/02-ben 101,31 euró/tonnára (5. ábra). Azonban ez nem hozta meg a kívánt változást, és a 2000–2003 közötti időszakban az EU helyi gabonaárak és a világszintű árak között szinte semmilyen összefüggés nem volt tapasztalható.

Az intervenciók készletek 2000 és 2003 között 4 és 8 millió tonna között alakultak.

A rozs 2003-ban kikerült az intervencióra felajánlható gabonafélék közül, ami érthető, hiszen a 2000–2003 közötti időszakban az intervenciók gabonakészletek közel felét a rozs tette ki. Az intervenciók készletek ugrásszerűen megnöttek 2004-ben, ennek oka az EU tíz új tagországának csatlakozása volt. Két újonnan csatlakozott, tengeri kikötővel nem rendelkező ország ajánlott fel különösen nagy mennyiségű gabonát intervenciók felvásárlásra, Csehország és Magyarország (LMC, International, 2012). A magyarországi intervenciók készletek 2005/06-ra meghaladták a 7 millió tonnát (MVH, 2012). E két ország részéről érkező nagy mennyiségű felajánlás oka pedig az volt, hogy a tengeri kikötővel nem rendelkező országok a szállítási költség miatt

² A táblázatban olvasható eredmények nem a saját számításaink, hanem az LMC International eredményei. Az LMC International részünkre nyújtott tájékoztatása szerint a táblázatban foglaltakhoz úgy jutottak, hogy elsődleges forrásuk a HGCA volt. A HGCA gyűjtötte össze az árakat az Európai Unió fizikai piacairól, heti szinten, beszállítói árként. Ezt a felmérést az Európai Unió egészében kereskedőktől gyűjtötték be, telefonos felmérés során, ezen kívül figyelembe vették még a tagállamokban készülő piaci jelentésekben foglalt árakat is. A francia árak egy része FOB-árként van megadva. Ezt követően a világ heti FOB-árai és határidős szállítási árai (USA-ban és Kanadában) szintén begyűjtésre kerültek, majd ezen árak kombinálása történt meg. Emellett begyűjtésre kerültek még az európai fizikai piacok FOB-árai is (Fekete-tenger). Az így begyűjtött adatok alapján a HGCA-nál számították ki az árak közötti összefüggést, illetve az árak közötti eltérést.

³ Home-Grown Cereals Authority

5. ábra
Az Európai Unió intervenciók gabonakészletei⁴ és az intervenciók ár alakulása 2000 és 2010 között

Forrás: Európai Bizottság, Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság In: LMC International, 2012

nem voltak versenyképesek az EU belső piacán, a nyugat-európai országokban (LMC International, 2012), így az ottani termelők számára vonzóvá vált az intervenciók felajánlás (LMC International, 2012).

Az ugrásszerű készletnövekedésnek az lett a következménye, hogy Brüsszel változtatott az intervenciók szabályokon. Először a 2007/08 termelési évre kukoricánál 1,5 millió tonnás limitet állított be, majd a következő évre ez a limit már 700 ezer tonnára csökkent, míg végül 2009/10-re a kukoricából felajánlható mennyiséget nullára állították be (Európai Bizottság, Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság, 2011). Az intervenciók készletek alakulását tekintve (4. ábra) megállapítható, hogy az intervenciók szabályok módosítása sikeres volt, mert az intervenciók felvásárlás nem az elsődleges piacot kell, hogy jelentse, hanem a piaci zavarok kezelésére, a felesleg levezetésére való abban az esetben, ha a

terményárak nagyon mélyre süllyednének, vagyis az új szabályozás a piaci jelzéseknek és ahhoz való termelők alkalmazkodásnak nagyobb szerepet szánt. Ezzel egyidejűleg kijelenthető az is, hogy a módosítást követő években sok esetben kedvezőbben alakultak a gabonaárak, ami miatt nem is volt szükség nagy volumenű intervenciók felvásárlásra, hiszen az intervenciók ártól magasabbak voltak a piaci árak.

4. KÖVETKEZTETÉSEK

Az EU-27 gabonaszektora meghatározó jelentőséggel bír a világ gabonaágazatában, és ez a szerepe a jövőben sem valószínű, hogy csökkenne. Az EU-27 gabonaszektorának globális jelentőségét nem az általa megtermelt mennyiség adja, hiszen az mindösszesen csak 11-14% közötti részesedést jelent a globálisan előállított gabona mennyiségéből. A Közösség a gabonafélék világkereskedelméből 2010-ben közel

⁴ A cirok nincs benne a készletekben, mert a legtöbb évben annak mennyisége elenyésző.

26,2%-kal részesedett (FAO, 2013). Azonban ahhoz, hogy jelenlegi pozícióját megtartsa, fel kell készülnie a gabonaágazatban várható újabb kihívásokra, hiszen például az USA a GMO-növényeivel meglehetősen komoly versenyelőnyre tesz szert a szektorban.

Azonban ennek ellenére elmondható, hogy az EU-27 gabonaszektorának termelési színvonala a termésátlagok szintjét tekintve a világátlag feletti szintet képvisel. Ezzel egyidejűleg megállapítható, hogy ezt a magas termelési színvonalat a termésátlagok folyamatos növekedése jellemzi, mely nem a környezetszennyező műtrágya felhasználásának növekedésére vezethető vissza, hanem a biológiai alapok javulására, valamint a termelők átgondoltabb vetőmagválasztására (LMC International, 2012). Tehát megállapítható, hogy az EU-27-ben a termelés színvonalának emelkedése a környezeti fenntarthatóság szem előtt tartásával valósul meg, a KAP változásai is erre irányulnak.

Míg más országok a fejlesztések lehetőségeit keresik az ágazatban, az EU-27 legnagyobb kihívása, hogy gabonaszektorának szereplőit egyre közelebb hozza a világpiac-hoz, és javítsa versenyképességüket.⁵

Ennek egyik nagyon fontos lépcsője volt

az intervenciós szabályok megváltoztatása, melyekre az intervenciós rendszer fenntarthatatlansága miatt volt szükség, mely reformnak volt egy másik nagyon fontos pozitív hatása is, hiszen a termelők a megváltozott szabályok értelmében már nem ajánlhatták fel korlátlanul a terményeiket az intervenciós rendszer számára, ennek következtében meg kellett tanulniuk a piaci változásokhoz jobban alkalmazkodni és a kockázatot kezelni. Természetesen nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy a szabályok megváltozása óta a gabonaárak szintje szinte minden évben meghaladta az intervenciós rendszerben elérhető felvásárlási árakat és ebből kifolyólag az igény szinte megszűnt az intervenció iránt.

„Másképp a növényi termékek világpiacán igen komoly átrendeződések történnek a jövőben, amint Ukrajna és Oroszország megtanul hatékonyan, jó minőséget termelni az egyébként jó termőképességgel rendelkező területein. Az évek óta tartó túkebefektetések és a termelés modernizációjának hatása miatt, csak idő kérdése, hogy „megrengessék” sok ország – köztük Magyarország – pozícióját a növényi termékek világpiacán” (Kiss, 2012).

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Agriculture & Horticulture and Development Board (HGCA) (2012): Monthly data, UK – (2) EK (2003): Az Európai Parlament és a Tanács 2003/30/EK irányelve a közlekedési ágazatban a bio-üzemanyagok, illetve más megújuló üzemanyagok használatának előmozdításáról. – (3) Európai Bizottság, Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság (2011): The EU cereals regime. http://ec.europa.eu/agriculture/cereals/factsheet-cereals_en.pdf (letöltve: 2013. március 30.) – (4) FAO (2013): Agricultural Statistic database. <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx> (letöltve: 2013. március 30.) – (5) FAO Prices Index (2013): FAO food price index. <http://www.fao.org/worldfoodsituation/wfs-home/foodpricesindex/en/> – (6) FAPRI (2012): World Agricultural Outlook. <http://www.fapri.iastate.edu/outlook/2012> (letöltve: 2013. március 30.) – (7) Kiss I. (2012): Főbb hazai nö-

⁵ Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy az Európai Unió szintén fejleszti a gabonaszektort, álláspontunk szerint azonban ezen fejlesztések inkább a hátrányok leküzdésére, nem pedig globális versenyelőny biztosítására, illetve javítására irányulnak. Az USA GMO-növényeit azért emeltük ki példaként, mert azok az Egyesült Államok számára stabil és hosszú távon fenntartható versenyelőnyt jelentenek, és az USA jelenlegi versenyelőnyben lévő pozíciójának megőrzését szolgálják. Tehát elmondható, hogy a fejlesztések irányai és hatásai jelentős eltéréseket mutatnak. Az Egyesült Államok GMO-növényeinek előnyeit szigorúan közgazdasági értelemben emeltük ki.

vénytermesztési ágazatok gazdasági értékelése a 2011-es termelési év adatai alapján. In: *Gazdálkodás* 56. évf. 3. sz. 258-267. pp. http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/141817/2/Kiss_2012_03.pdf (letöltve: 2013. március 13.) 266. p. – (8) Kiss I. – Bencze Sz. (2012): Sustainability Aspects of the Wheat Sector. In: *Chinese Business Review*, May, Vol. 11, No. 5, 451-459. pp. David Publishing Company, El Monte, USA <http://www.davidpublishing.com/davidpublishing/Upfile/6/3/2012/2012060367809689.pdf> (letöltve: 2013. március 13.) 453. p. – (9) Kiss I. – Kiss L. (2013): Intenzív kukoricatermesztés szélsőséges körülményekre készülve. *Agrofórum* 24. évf. 3. sz. 40-43. pp. (Az Agrofórum mezőgazdasági szakfolyóirat cikkíró pályázatán 3. helyezést elért tanulmány.) – (10) Kovács G. (szerk.) – Aliczki K. – Bartha A. – Fogarasi J. – Garay R. – Kemény G. – Kozak A. – Kürthy Gy. – Nyárs L. – Potori N. – Varga T. – Vöneli É. (2009): *Kockázatok és kockázatkezelés a mezőgazdaságban*. 2. Agrárgazdasági Kutatóintézet, Budapest, 84. p. – (11) LMC International (2012): *Evaluation of Measures Applied Under the Common Agricultural Policy to the Cereals Sector*. Final Report, European Commission, Brussels, Belgium 17., 26., 39. p. – (12) MVH (2012): *Intervenciós készletek alakulása*. (primer adatszolgáltatás)